

ОЦІНКА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Свірідова С.С., Пожар О.О.

Одеський національний політехнічний університет

Досліджено теоретичні підходи до категорії «рентабельність» що визначає ефективність роботи виробництва, демонструє рівень віддачі здійснених витрат та показує ступінь використання вкладених коштів у виробництво підприємства і реалізацію продукції. У практиці виокремлюють такі основні групи показників рентабельності: рентабельність продукції, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність продажів. Статистичні дані показали, що рентабельність операційної діяльності великих та середніх підприємств країни за перше півріччя 2013 року низька і склала 3,2%. Можливість досягнення прибутковості завжди складна, оскільки це залежить від впливу безлічі факторів, які поділяють на фактори зовнішнього середовища (об'єктивні) і фактори внутрішнього середовища (суб'єктивні). Визначення факторів впливу на рентабельність надають змогу сприяння підвищенню ефективності діяльності підприємства у цілому.

Ключові слова: рентабельність, ефективність, рівень віддачі, фактори впливу.

Постановка проблеми. Прибуток показує абсолютний ефект діяльності підприємства без урахування використаних при цьому ресурсів, тому його слід доповнювати показником рентабельності. Ступінь прибутковості підприємства і характеризує рентабельність.

Рентабельність – це якісний, вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або ступінь використання ресурсів, що є в наявності, в процесі виробництва і реалізації продукції.

Підприємство рентабельне, якщо суми витрат достатньо не тільки для сплати витрат на виробництво, але і для утворення прибутку. Таким чином, рентабельність характеризує ефективність роботи підприємства, дає уявлення про спроможність підприємства збільшувати свій капітал [1].

Показники рентабельності характеризують фінансові результати та дохідність різних напрямків діяльності (виробничої, підприємницької, інвестиційної), окупність витрат. Вони більш повно, ніж прибуток, відображають кінцеві результати господарчої діяльності підприємства, тому що їх величина показує співвідношення ефекту до наявних або використаних ресурсів. Їх використовують для оцінки діяльності підприємства та як інструмент в інвестиційній політиці та ціноутворенні [2].

Ріст будь-якого показника рентабельності залежить від багатьох процесів, зокрема, від удосконалення системи керування виробництвом, підвищення ефективності використання ресурсів організаціями, стабільності взаємних розрахунків і системи розрахунково-платіжних відносин з банками, постачальниками й покупцями.

Найважливішими факторами зростання прибутку є зростання обсягу виробництва й реалізації продукції, впровадження науково-технічних розробок, підвищення продуктивності праці, зниження собівартості, поліпшення якості продукції.

Основне джерело грошових нагромаджень підприємств і організацій – виторг від реалізації продукції, а саме та її частина, що залишається за винятком матеріальних, трудових і грошових витрат на виробництво й реалізацію цієї продукції. Тому важливе завдання кожного господарюючого суб'єкта – одержати максимум прибутку при мінімумі витрат шляхом дотримання строгого режиму економії коштів і найбільш ефективного їхнього використання. Виконання цих завдань дозволить підприємству забезпечити підвищення рентабельності власного виробництва, тому оцінка факторів впливу на рентабельність є особливо актуальною.

Аналіз основних досліджень й публікацій. Розвиткові теорії і практики формування та викорис-

тання прибутку, а також визначенню рентабельності підприємства присвячено праці таких вітчизняних вчених, як Збарський В.А., Мазур Н.А., Ситник В.П., Білик М.М., Бланк І.А., Кірейцев Г.Г., Савицька Г.В. та інших. При цьому недостатньо уваги приділяється питанням оцінки впливу факторів на процес формування прибутку на підприємстві.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вивчення теоретичних підходів до категорії «рентабельність», видів та показників рентабельності, визначення і дослідження факторів, що впливають на рентабельність промислового підприємства та аналіз методів їх оцінки.

Виклад основного матеріалу. Рентабельність – прибутковість підприємства, показник економічної ефективності виробництва підприємства, який відображає кінцеві результати господарської діяльності. Її розраховують як відношення балансового прибутку до середньорічної вартості основного капіталу і нормованих оборотних коштів.

Види рентабельності та їх призначення полягає в оцінці роботи підприємства. Це відносні показники, за допомогою яких можна побачити прибутковість підприємства щодо всіх витрат, які необхідні для отримання цього доходу. Виражаються показники найчастіше у відсотках.

Розрізняють два види рентабельності:

- рентабельність, розрахована на основі балансового (загальною) прибутку,
- рентабельність, розрахована на основі чистого прибутку.

Рентабельність являється відносинами характеристиками фінансових результатів. Вони вимірюють дохідність підприємства з різних позицій і групуються у відповідності з інтересами учасників економічного процесу ринкового обміну. Вони дозволяють оцінювати результативність вкладених ресурсів. У фінансовій практиці виокремлюють такі основні групи показників рентабельності: рентабельність продукції, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність продажів (валова, операційна, чиста рентабельність продажів) [3].

Рентабельність продукції можна розрахувати по всій реалізованій продукції і по окремих її видах. У першому випадку вона визначається як відношення прибутку від реалізації продукції до витрат на її виробництво і реалізацію.

Рентабельність всієї реалізованої продукції розраховується як:

- відношення прибутку від реалізації товарної продукції до виручки від реалізації продукції;
- по відношенню балансового прибутку до виручки від реалізації продукції;

– по відношенню чистого прибутку до виручки від реалізації продукції.

Показники рентабельності всієї реалізованої продукції дають уявлення про ефективність поточних витрат підприємства і прибутковості продукції, що реалізовується.

У другому випадку визначається рентабельність окремих видів продукції. Вона залежить від ціни, по якій продукція реалізується споживачеві, і собівартості по даному її вигляду.

Рентабельність активів (економічна рентабельність) характеризує – рівень прибутку, що створюється всіма активами підприємства, які перебувають у його використанні згідно з балансом. Даний показник розраховується за формулою:

$$K_{ра} = \frac{\text{Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування}}{\text{Валюта балансу}}$$

Рентабельність власного капіталу (фінансова рентабельність) – характеризує рівень прибутковості власного капіталу, вкладеного в дане підприємство, тому найбільший інтерес представляє для наявних і потенційних власників й акціонерів й є одним з основних показників інвестиційної привабливості підприємства, тому що його рівень показує верхню межу дивідендних виплат:

$$K_{рвк} = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}$$

Рентабельність продажів – коефіцієнт рівний відношенню прибутку від реалізації продукції до суми отриманої виручки. Даними для розрахунку служить бухгалтерський баланс.

Рентабельність продажів показує, яку суму прибутку отримує підприємство з кожної гривні проданої продукції:

$$K_{рп} = \frac{\text{Прибуток від продажу}}{\text{Виручка від реалізації}}$$

Рентабельність продажів використовується в якості основного індикатора для оцінки фінансової ефективності підприємств, які мають відносно невеликі величини основних засобів і власного капіталу. Оцінка рентабельності продажів дозволяє більш об'єктивно поглянути на стан справ.

Показник рентабельності продажів характеризує найважливіший аспект діяльності підприємства – реалізацію основної продукції.

Якщо сума прибутку показує абсолютний ефект діяльності, то рентабельність характеризує міру цієї ефективності, тобто відносний рівень прибутковості підприємства або продукції, яка реалізовується. У загальній формі рентабельність розраховують як відношення прибутку до витрат або використаних ресурсів (капіталу).

Рентабельність в перший рік роботи підприємства, як правило, дуже низька, хоча наступні декілька років роботи підприємства спостерігається її зростання. З часом її величина стабілізується, а в кінці виробництва може почати падати. Однією з причин збільшення рентабельності може бути збільшення об'ємів виробництва.

Розглянемо статистичні дані з рентабельності операційної діяльності великих та середніх підприємств на прикладі даних за січень-червень 2013 рік, де вказаний рівень рентабельності окремих видів промисловості (табл. 1) [4].

У промисловості рівень рентабельності операційної діяльності за вказаний період склав 3,2%, який являється не дуже високим. Достатньо високою ефективністю виділялися підприємства з виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (11,9%), виробництво фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (19,8%) та добувна промисловість і розроблення кар'єрів (18,2%). Водночас, негативний результат операційної діяльності

демонструє виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (-2,5%), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (-0,8%) та водопостачання; каналізація, поводження з відходами (-19,4%).

Таки показники рентабельності у більшій мірі пов'язані з ростом витрат на виробництво, з витратами на матеріальну і сировинну складову, вони прямо впливають на величину собівартості продукції, а отже, і прибутки, пов'язано з тим, наскільки раціонально і економічно витрачаються матеріальні ресурси – адже частка матеріальних витрат у складі собівартості зазвичай коливається від 60 до 90%.

Таблиця 1
Рентабельність операційної діяльності великих та середніх підприємств за видами промислової діяльності, (січень-червень 2013 року)

Показники	Результат від операційної діяльності (тис. грн.)	Витрати операційної діяльності (тис. грн.)	Рівень рентабельності (збитковості), %
Промисловість	4670093,7	143750215,1	3,2
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2841612,6	15639650,3	18,2
Переробна промисловість	2763221,9	47740506,7	5,8
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	1678316,8	30370973,5	5,5
Текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	22426,8	688160,1	3,3
Виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	131717,4	1696443,4	7,8
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	1	1	1
Виробництво хімічних речовин і хімічної продукції	91481,9	767699,4	11,9
Виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів	467048,5	2356182,4	19,8
Виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції	-77636,9	3143903,9	-2,5
Металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів	195693,9	3362872,7	5,8
Машинобудування	181977,8	3283075,1	5,5
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	31381,9	685905,3	4,6

Виробництво електричного устаткування	1905,0	272955,5	0,7
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	60543,8	941204,8	6,4
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	88147,1	1383009,5	6,4
Виробництво меблів, іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування	71895,2	1944942,3	3,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-668672,0	79000869,9	-0,8
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-266068,8	1369188,2	-19,4

Міру прибутковості найбільш точно визначають показники рентабельності, які характеризують рівень віддачі витрат або міру використання наявних ресурсів у процесі виробництва та реалізації товарів, робіт, послуг. Збільшення показників рентабельності підприємства значною мірою залежить від зростання чистого прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків. Адаже в умовах ринкової економіки чистий прибуток є основою економічного та соціального розвитку підприємства. Тому для підвищення рентабельності підприємства потрібно збільшувати прибуток [5].

Необхідний рівень прибутку і рентабельності дозволяє вирішувати цілий комплекс завдань, що обумовлюють стабільність і ефективність їх бізнесу. Однак можливість досягнення прибутку проблема складна, оскільки залежить від впливу безлічі факторів. Всі фактори, що впливають на рентабельність, можуть бути розділені на дві групи: фактори зовнішнього середовища (об'єктивні), фактори внутрішнього середовища (суб'єктивні).

До факторів зовнішнього середовища відносять: економічна ситуація в країні, рівень інфляції, характер і гострота конкурентної боротьби, кон'юнктура ринку або співвідношення між попитом і пропозицією на продукцію та послуги підприємств, податкова і кредитна політика держави і комерційних банків, тарифи на товари та послуги, що надаються іншими підприємствами, ціна на сировину та товари для підприємств.

Одні з цих чинників прямо впливають на прибуток, інші опосередковано через товарообіг (оборот) або витрати виробництва та обігу.

До внутрішніх факторів, залежних від діяльності підприємств, відносяться: тип і категорія

підприємства, і відповідно розмір націнки на сировину, продукти та послуги, що встановлюються підприємствами, рівень технічної оснащеності підприємства, рівень механізації праці, прогресивність техніки та обладнання, що застосовуються на підприємствах, характер технологічних процесів та їх прогресивність, рівень продуктивності праці, обсяг і склад виробленої продукції, послуг і товарообігу, сума і рівень витрат виробництва і обігу, в тому числі співвідношення між змінними і постійними витратами, обсяг активів підприємства, їх структура, віддача і інші фактори.

Основні напрямки підвищення рівня рентабельності підприємств є: проведення серйозних маркетингових досліджень та прогноз кон'юнктури ринку, визначення своєї ніші на ринку і споживачів своєї продукції і послуг, збільшення виручки підприємства, яка має великий вплив на прибуток.

Підвищенню рентабельності підприємства сприяє впровадження прогресивних технологій в галузі організації виробництва і обслуговування споживачів товарів і послуг; вдосконалення організації виробництва та якості обслуговування; підвищення технічної оснащеності підприємств та продуктивності праці; впровадження прогресивних інформаційних технологій; здійснення режиму економії на підприємствах; стимулювання збуту продукції та послуг; вдосконалення системи організації та оплати праці працівників, підвищення мотивації праці та ряд інших.

Висновки і пропозиції. Як і кожен абсолютний показник розмір прибутку не завжди характеризує ефективність діяльності підприємства. Тому, щоб оцінити ефективність роботи підприємства, одержаний прибуток необхідно співвідносити зі здійсненими витратами – поточними (собівартість продукції) і авансованими (активи або частини їх).

Співвідношення прибутку із затратами являє собою рентабельність. Рентабельність характеризує рівень прибутковості і більшою мірою, аніж прибуток характеризує кінцеві результати діяльності підприємства. Після оцінки факторів впливу на рентабельність підприємство може виявити, за рахунок чого можливе нарощення обсягів виробництва і реалізації товарів. Це заходи щодо підвищення продуктивності праці працівників, зменшення витрат на виробництво продукції, цінова політика, покращення системи маркетингу на підприємстві.

Одним з сучасних напрямів підвищення рентабельності є використання методу «витрати – випуск». За цим методом загальний результат роботи підприємства визначається шляхом підсумовування експлуатаційного, фінансового та надзвичайного результатів. По кожному з видів діяльності провадиться порівняння витрат з випуском продукції (реалізацією), доходами і визначається кінцевий результат. Це надає можливість аналізувати кожний фактор впливу, визначити «вузьке» місце та обрати напрями покращення діяльності і підвищення рентабельності.

Список літератури:

1. Конспект лекцій «Економіка підприємства». Бібліотека онлайн. READBOOKZ.com
2. Домбровська Г.П., Пархоменко О.С. «Витрати, доходи, ефективність інвестицій». Навчальний посібник. Харків: УІПА, 2007. – 49 с.
3. Приказюк О.В. Методика оцінки рентабельності підприємства / О.В. Приказюк // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 5 – С. 100-105.
4. Ukrstat.org. Головне управління статистики України.
5. Павловська О.В. Удосконалення методів аналізу фінансового стану підприємств / Павловська О.В. // Фінанси України. – 2007. – № 11. – С. 54-60.
6. Бець М.П. Планування рентабельності виробництва / Бець М.П. // Економіка України. – 2007. – № 2. – С. 40-45.

7. Турчиняк Ю.Б. Прибуток підприємства та чинники, що впливають на його розвиток / Ю.Б. Турчиняк // Науковий вісник. – 2008. – С. 272-274.

Свиридова С.С., Пожар О.А.

Одесский национальный политехнический университет

ОЦЕНКА ФАКТОРОВ ВЛИЯНИЯ НА РЕНТАБЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ

Аннотация

Исследованы теоретические подходы к понятию «рентабельность», которая определяет эффективность производства, демонстрирует уровень отдачи осуществленных затрат и показывает степень использования вложенных средств в производство и реализацию продукции. В практике выделяют такие основные группы показателей рентабельности: рентабельность продукции, рентабельность активов, рентабельность собственного капитала, рентабельность продаж. Статистические данные показали, что рентабельность операционной деятельности больших и средних предприятий страны в первом полугодии 2013 года низкая и составила всего 3,2%. Возможность достижения прибыльности всегда трудна, поскольку это зависит от влияния множества факторов, которые подразделяют на факторы внешние (субъективные) и факторы внутренние (объективные). Определение факторов влияния на рентабельность дает возможность влиять и на повышение эффективности деятельности предприятия в целом.

Ключевые слова: рентабельность, эффективность, уровень отдачи, факторы влияния.

Sviridova S.S., Pozhar O.A.

Odessa National Polytechnic University

AN ESTIMATION OF FACTORS OF INFLUENCE IS ON PROFITABILITY OF ENTERPRISE

Summary

The theoretical going is Investigational near a category «profitability» that determines efficiency of work of production, demonstrates the level of return of realizable charges and shows the degree of the use of the inlaid facilities in the production of enterprise and realization of products. In practice distinguish such basic groups of indexes of profitability: profitability of products, ROA, profitability of property asset, profitability of sales. Statistical data showed that profitability of operating activity of large and middle enterprises extreme for the first half-year of 2013 subzero and laid down 3,2%. Possibility of achievement of profitability is always difficult, as it depends on influence of enormous amount of factors, yaks divide into the factors of environment (objective) and factors of internal environment (subjective). Determinations of factors of influence on profitability give possibility of assistance to the increase of efficiency of activity of enterprise on the whole.

Keywords: profitability, efficiency, level of return, factors of influence.